

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU LAHENDITE LÜHIÜLEVAADE¹ 09.01.2023 - 13.01.2023

12. jaanuar 2023

Lahendid 27276/15 ja 33692/15 - õiglane kohtupidamine ning austus eraelu vastu

Ovtšarenko ja Kolos vs. Ukraina

Artiklid 6, 8 ja 18

Asjaolud

2014. aasta veebruari lõpus toimusid Ukrainas massimeeleavaldused, mis kulmineerusid Ukraina neljanda presidendi Janukovitši ametist tagandamisega. Sellele järgnes rida muudatusi Ukraina poliitilises süsteemis, sealhulgas uue ajutise valitsuse moodustamine, eelmise põhiseaduse taastamine ja improviseeritud presidendivalimised. Sel ajal vallandati kaebajad konstitutsioonikohtu kohtunike ametikohtadelt parlamendi resolutsiooniga „vande rikkumise” tõttu, sest nad osalesid konstitutsioonikohtu 2010. aastal tehtud lahendi tegemisel. See lahend suurendas oluliselt president Janukovitši volitusi ja võimu. Kaebajad vaidlustasid oma vallandamise siseriiklikes kohtutes edutult. Ülemkohus leidis eelkõige, et vaidlustatud 2010. aasta lahendiga muutis konstitutsioonikohus põhiseadust, samas kui volitused seda teha olid parlamendil. See rikkus demokraatia, võimude lahususe ja riigivõimu institutsioonide legitiimsuse aluspõhimõtteid.

EIK-sse pöördudes tuginevad kaebajad artiklitele 6, 8 ja 13 ning leiavad, et nende vallandamine oli põhjendamatutu ning väidavad, et selle taga olid varjatud motiivid.

EIK seisukohad

Artikkel 8

Kohaldatavus – kuigi kaebajate vallandamise põhjused piirdusid rangelt nende kohtunikuameti täitmisega ja sellel polnud mingit seost nende eraeluga, mõjutas kaebajaid vallandamine väga olulisel määral. See avaldas eelkõige tõsist mõju kaebajate sisemisele ringile ning sellega kaasnes varaline ning maine kahju. Vallandamise alus „vande rikkumine” puudutas oluliselt kaebajate isiklikku puutumatus ja ametialast pädevust. Seega kuulus vaidlustatud meede artikli 8 kohaldamisalasse.

EIK on käsitlenud Ukraina kohtunikele „vande rikkumise eest” määratud sanktsioonide seaduslikkuse aspekti asjas [Oleksandr Volkov vs. Ukraina](#). Seal EIK leidis, et kohaldatav siseriiklik õigus ei suutnud täita ettenähtavuse ja omavoli eest kaitsmise nõudeid. EIK ei märganud ühtegi seadusandlikku muudatust, mis oleks toonud kaasa oluliselt parema prognoositavuse küsimuses, milline kohtuniku käitumine kujutab endast Ukraina seaduste kohaselt „vande rikkumist”. Põhiseaduse artikli 126 tingimused, mis näevad ette kohtuniku ametist vabastamise „vande rikkumise korral”, on väga üldised ja annavad laialdase kaalutusõiguse. Sama tuleneb ka justiitsnõukogu seaduse artiklist 32. Ka 2010. aastal vastu võetud uus kohtuseaduse artikkel 105 ei too selgust nimetatud mõiste sisusse.

Samas käesolev juhtum erineb [Oleksandr Volkov vs. Ukraina](#) kaasusest. Esiteks on kontekst oluliselt erinev. Teiseks puudutab see konstitutsioonikohtu kohtunikke, kelle staatus oli määratletud konkreetsete õigusaktidega, nimelt konstitutsioonikohtu seadusega. Selle seaduse artikkel 28, nagu see kehtis sel ajal, kehtestas konstitutsioonikohtu kohtunikele funktsionaalse puutumatus, sätestades eelkõige, et neid ei võeta õiguslikult vastutavaks oma hääletustulemuste eest selles kohtus. Selgus, et kohtupraktikas või muus autoriteetses allikas ei olnud sel ajal selgitust selle kohta, kas see säte tagab

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

puutumatus ainult kriminaal- ja tsiviilvastutuse eest või oli mõeldud ka vallandamise eest kaitsmiseks, piirates põhiseadusliku vastutuse ulatust.

Arvestades aga asjaolu, et kaebajad vallandati ametist just nende hääletustulemuste, eelkõige lahendis avaldatud kohtuliku arvamuse tõttu, tekkis küsimus, kuidas tõlgendada konstitutsioonikohtu seaduse eeltoodud sätet. Sellistel asjaoludel oli tavaliselt vaja väga üksikasjalikku ja selget analüüsi näitamaks, et põhiseaduse ja seaduse kohaldamisel võeti arvesse kõiki olulisi argumente ning, et vaidlustatud lahend põhines asjakohaste õiguspõhimõtete hoolikal tõlgendamisel. Parlament ei esitanud sellist analüüsi ega ka põhjendusi.

Kokkuvõttes leidis EIK, et siseriiklikud ametiasutused olid kasutanud kaalutusõigust viisil, mis seadis ohtu seaduslikkuse nõude artikli 8 tähenduses.

Kuigi EIK pidas kaebajate vallandamise ajal silmas konkreetset konteksti, nimelt massilisi rahvameeleavaldusi ja vägivaldseid sündmusi, mis viisid riigivõimu erakordse muutumiseni, ei õigustanud see seda, et ametivõimud ei jälgiks seaduslikkuse ja ettenähtavuse nõuded. EIK leidis, et ei olnud tõendatud, et parlament oleks pidanud selles konkreetsetes küsimuses tegutsema ülikiiresti. Samuti oli asja läbivaatavatel kohtutel piisavalt aega kaebajate juhtumite nõuetekohaseks läbivaatamiseks. Sellest tulenevalt tuvastas EIK artikkel 8 rikkumise.

Artikkel 6

Miski ei viidanud sellele, et õigusaktid piiraks mingil viisil kontrolli ulatust, mida kohtud saaksid kohtuasjades teostada. Siseriiklike kohtute jaoks oli olnud ülioluline hinnata, kas kaebajatele oli antud piisavad tagatised kohtuasjade sõltumatuks ja erapooletuks läbivaatamiseks, ning käsitleda kõiki asjassepuutuvaid faktilisi ja õiguslikke küsimusi, mis olid kohtuasja tulemuse seisukohalt määravad. Eelkõige oli küsimus, kas nende ametist vabastamine oli kooskõlas kohtunike sõltumatuse põhiseaduslike tagatistega, sealhulgas konstitutsioonikohtu kohtunike funktsionaalse puutumatus küsimus, mis piiras nende õigusliku vastutuse ulatust konstitutsioonikohtu liikme hääletustulemuste eest. Seda ei saanud vaikumisi kõrvale heita ja seda tuli üksikasjalikult uurida. Kuna seda ei tehtud, ei saanud kaebajate vallandamise otsuseid pidada piisavalt põhjendatuks. Sellest tulenevalt tuvastas EIK artikkel 6 rikkumise.

Artikkel 18

EIK lükkas kaebajate kaebuse EIÕK artikli 18 alusel tagasi kui ilmselgelt põhjendamatu, kuna EIK ei olnud veendunud võimude varjatud motiivi olemasolus.

Artikkel 41

EIK leidis, et rikkumise tuvastamine on piisav õiglane hüvitis mittevaralise kahju hüvitamiseks. EIK jättis kaebajate varalise kahju hüvitamise nõude rahuldamata.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

12. jaanuar 2023

Otsus 18421/20

Kuklase vs. Eesti

Artiklid 8 ja 13

Asjaolud

Kaebaja on vandeadvokaat, kelle suhtes alustati 26.03.2019 kriminaalmenetlust. 30.10.2019 taotles Riigiprokuratuur luba otsida läbi kaebaja kasutuses oleva advokaadibüroo ruumid, tema elukoht ja kaks tema kasutuses olevat sõiduauto. Kohus rahuldab läbiotsimistaotluse, koostades vastava määruse pealdisena prokuratuuri taotlusele. 31.10.2019 toimunud läbiotsimisel võeti kaasa hulgaliselt paberdokumente ja muid andmekandjaid. Kaebaja väitel ei seondunud kõik need materjalid tema kriminaalasjaga, vaid tervikuna võeti kaasa klientide konfidentsiaalset teavet sisaldavad andmekandjad. Samuti võeti kaasa kaebajaga samas büroos töötavale teisele advokaadile kuuluvaid andmekandjaid. 15.11.2019 esitas kaebaja Tallinna Ringkonnakohtule määruskaebuse 30.10.2019 läbiotsimismääruse tühistamiseks. Läbiotsimismääruse vaidlustamiseks seaduses alust ei olnud, kuid kaebaja leidis, et kaebeõiguse puudumine on põhiseadusega vastuolus. 27.11.2019 jättis ringkonnakohtus määruskaebuse läbi vaatamata KrMS § 385 punktile 5. Kohus leidis, et kaebeõiguse puudumine ei ole põhiseadusega vastuolus, kuna läbiotsimise käigus tehtud võimalikele rikkumistele on võimalik tugineda edaspidises kohtumenetluses (üldmenetluses) ja läbiotsimise käiku on võimalik vaidlustada uurimiskaebe korras (KrMS § 228 jj). 25.02.2020 jättis Riigikohus ringkonnakohtu määrusele esitatud määruskaebuse menetluse võtmata.

EIK-sse pöördudes leiab kaebaja, et on toimunud artiklite 8 ja 13 rikkumised.

EIK seisukohad

Artikkel 8

EIK leidis, et kaebaja ei olnud kasutanud Eestis kõiki kaebevõimalusi, et vaidlustada oma õiguste väidetavaid rikkumisi. Kaebaja oleks võinud esitada kaebuse nn uurimiskaebemenetluses. Samuti oleks ta saanud vaidlustada läbiotsimisega seotud rikkumisi ka hilisemas põhimenetluses. Välistatud ei olnud ka nõue hüvitada rikkumistega tekitatud kahju. Seetõttu leidis EIK, et artikli 8 alusel esitatud kaebus tuleb tunnistada vastuvõetamatuks riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu.

Artikkel 13

Kuna õiguskaitsevahendid olid olemas, siis artikli 13 alusel esitatud kaebuse jättis EIK läbi vaatamata selle ilmselge põhjendamatus tõttu.

[Otsus](#) (inglise keeles)